Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
T.a.v. de heer drs. R.W. Knops
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Betreft: Wet versterking participatie op decentraal niveau

Geachte heer Knops,

We zijn blij dat u het uitdaagrecht wilt verankeren in de wet. We zien dat er in de afgelopen jaren gepionierd is door een aantal bewonerscollectieven én welwillende gemeentes om te experimenten met het overnemen van gemeentetaken door bewoners. Nu is het tijd om het uitdaagrecht beschikbaar te maken voor elk bewonerscollectief, ongeacht de gemeente waarin zij wonen. Dat is waar een verankering bij zou helpen.

Ontwikkeling van het uitdaagrecht

Sinds de introductie van uitdaagrecht in de Wmo is een positieve ontwikkeling in gang gezet. In meer dan 100 gemeenten is er aandacht (geweest) voor het recht. In sommige gemeenten heeft dit tot een concrete regeling geleid. De gemeenten die er mee aan de slag zijn gegaan, bevinden zich in een experimenteerfase (beperkt aantal initiatieven, beleidsdomeinen of beperkt in tijd).

Onder bewonersinitiatieven heeft het uitdaagrecht een positieve uitwerking. Zij zien het als een instrument voor een gelijkwaardige positie, voor meer duurzaamheid binnen het initiatief en de organisatie en als vliegwiel voor meer initiatief en eigenaarschap in de buurt.

Ambtenaren van koplopende gemeenten merken vooral stagnatie bij interne afdelingen. Zij zien uitdaagrecht dan ook vaak als hefboom voor een cultuurverandering binnen de gemeentelijke organisatie. Voor LSA een prima nevendoelstelling, maar niet de essentie van dit bewonersrecht.

Veel gemeenten leggen een lange en complexe zoektocht af naar de implementatie en bestendiging van het uitdaagrecht. Verschillende gemeenten vragen wat meer richting en expertise van het Rijk, en het Ministerie BZK in bijzonder.

Aanpassing wetstekst

In de voorliggende wijziging van de gemeentewet (en vergelijkbaar voor de Provinciewet, de Waterschapswet en de Wet openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba) wordt voorgesteld een lid toe te voegen die stelt dat in de participatieverordening *'voorwaarden kunnen worden bepaald waaronder ingezetenen en maatschappelijke partijen taken van het gemeentebestuur kunnen uitvoeren'.*

Ons bezwaar bij deze formulering is dat deze nog erg vrijblijvend is. Het moedigt een aantal welwillende gemeenten wellicht aan, maar in feite kon het altijd al. Het is geen verankering die er voor zorgt dat het uitdaagrecht bereikbaar is voor elk bewonerscollectief met een goed plan. Het is nog steeds afhankelijk van het initiatief en welwillendheid van de betreffende gemeente. Daarom zou een formulering die stelt dat er in de participatie *'voorwaarden worden bepaald waaronder ingezetenen en maatschappelijke partijen taken van het gemeentebestuur kunnen uitvoeren'* meer recht doen aan een echte verankering.

Lokaal maatwerk *of* echte verankering: een valse tegenstelling

De memorie van toelichting geeft aan dat dit voorstel onder andere uitwerking is van de afspraak in het regeerakkoord uit 2017. Maar ook aan de motie-Segers c.s. en de motie-Özütok c.s. In de brief aan de Tweede Kamer van 17 oktober 2019 is aangekondigd op welke wijze het Right to Challenge, een specifieke vorm van participatie, in de wet wordt verankerd.

In de memorie van toelichting wordt ook aangegeven wat wordt verstaan onder verankering en waarom. Namelijk dat de raad niet wordt verplicht om dergelijke voorwaarden voor het uitdaagrecht op te nemen omdat dit het lokale maatwerk in de weg zou zitten. Lokaal maatwerk en het verplicht stellen van het opnemen van voorwaarden waaronder er gebruik gemaakt kan worden van het uitdaagrecht sluiten elkaar echter niet uit. Het is een valse tegenstelling. In het geval waarin de nieuwe tekst zou luiden dat *'voorwaarden worden bepaald'* staat het de raad nog steeds vrij daar zelf vorm aan te geven. Hoe die voorwaarden eruit zien, daar zit het lokale maatwerk.

Een dergelijke verankering zorgt voor een 'pas-toe-of-leg-uit' benadering. Juist voor gemeenten waar het niet hoog op de agenda van de raad of het college van B&W staat, maar bewoners er wel graag mee aan de slag willen is dit een expliciete uitnodiging voor een goed gesprek. En misschien dat er in sommige gemeenten al veel verdergaande regelingen vastgesteld zijn, daar doet een dergelijke verankering geen afbreuk aan.

Definitie Uitdaagrecht

In de memorie van toelichting wordt een omschrijving van het uitdaagrecht gegeven die het verdient om nog wat aangescherpt te worden. Zo staat er:

"Deze vorm houdt in dat inwoners van de gemeente of maatschappelijke partijen de gemeente verzoeken om de feitelijke uitvoering van een taak van de gemeente over te nemen, al dan niet met bijhorend budget, als zij denken deze taak beter en goedkoper te kunnen uitvoeren."

Wij pleiten er voor om deze definitie als volgt aan te passen:

"Deze vorm houdt in dat inwoners van de gemeente of maatschappelijke partijen de gemeente verzoeken om de feitelijke uitvoering van een taak van de gemeente over te nemen, ~~al dan niet~~ met bijhorend budget, als zij denken deze taak beter, anders en/of goedkoper te kunnen uitvoeren."

In de praktijk gaat het overnemen van taken vanuit bewonerscollectieven altijd over het uitvoeren met daarbij behorend budget. Anders is het in feite de vraag aan de gemeente of zij als bewonerscollectief vrijwilligerswerk mogen uitvoeren. Dat neemt niet weg dat er bij de voorgestelde andere manier van uitvoeren, vaak ook veel vrijwilligersinzet inzet voorgesteld wordt. En dat die inzet onderdeel is van hoe bewoners meerwaarde kunnen creëren.

Daarnaast blijkt dat bewonerscollectieven taken inderdaad soms goedkoper uit kunnen voeren, maar dat is vaak niet het uitgangspunt. Het uitgangspunt vanuit bewoners is dat zij denken het anders en/of beter te kunnen. Het is dan aan de gemeente om vast te stellen of dat tenminste budgetneutraal moet gebeuren of niet.

Bredere ondersteuning

Afgezien van het vooruitzicht van een sterke verankering van het uitdaagrecht wijzen ervaringen vanuit het land uit dat er nog genoeg ander werk te doen is om het uitdaagrecht te bestendigen in het land. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de gespreksrondes Right to Challenge en Community of Practice Right to Challenge binnen het programma Democratie in Actie dat het helpt om lokaal met begeleiding casussen in de praktijk te brengen. Zo maak wordt het binnen gemeenten concreet hoe het lokale maatwerk vorm kan krijgen.

Het geeft ook inzichten in gemeentelijke processen en wet – en regelgeving die het uitdaagrecht ondersteunen of juist in de weg zitten. Bijvoorbeeld welke rol de raad of het college van B&W kan spelen om het proces te ondersteunen. Maar bijvoorbeeld ook dat er zowel onbekende ruimte binnen het aanbestedingsrecht bestaat, als bekende obstakels binnen datzelfde recht die het overdragen van taken aan bewoners afremt. Dit is slechts een greep uit de geleerde lessen om te illustreren dat het helpt als de rijksoverheid ook blijft inzetten op kennisontwikkeling en ondersteuning bij de implementatie van het uitdaagrecht.

Namens het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners,

Thijs van Mierlo en Kristel Jeuring